

Received / Geliş
15.07.2019

Article History
Accepted / Kabul
29.09.2019

Available Online / Yayınlanma
30.09.2019

INVESTIGATION of TEACHER'S PERCEPTIONS OF INSTRUCTIONAL ASSESSMENT for STUDENTS with SPECIAL NEEDS

ÖĞRETMENLERİN ÖZEL GEREKSİNİMLİ ÖĞRENCİLER İÇİN
YAPTIKLARI ÖĞRETİMSSEL DEĞERLENDİRMEYE YÖNELİK
GÖRÜŞLERİNİN İNCELENMESİ¹

Sena Gülsüm ŞEN²
Çiğdem TÜRKER³
Ahmet YIKMIŞ⁴

Abstract

The aim of this study is to determine the special education teachers' pre-school, during and after teaching process for students with special needs. In the study, the phenomenology design, one of the qualitative research methods, was used to examine the teachers' opinions and the data were collected by semi-interviews. The participants of the study consisted of 10 special education teachers working in special education vocational high schools affiliated to Ankara Provincial Directorate of National Education in 2018-2019 academic year. The obtained data were analyzed by descriptive analysis technique. In order to collect data about the personal information of the special education teachers participating in the research, a personal information form was developed to be asked before the interview. The findings of the study show that the majority of special education teachers decide on the skills, concepts and procedures to be taught according to the performance of students with special needs. In addition, it was observed that teachers made some adaptations on materials and environment according to student characteristics during the evaluation process, and during the evaluation phase, teachers faced some problems and made various suggestions for the solution of these problems.

Keywords: Student with special needs, special education teacher, assessment.

Özet

Bu araştırmanın amacı, özel eğitim öğretmenlerinin özel gereksinimli öğrencilere yönelik öğretim öncesi, esnası ve sonrasında gerçekleştirdikleri değerlendirme sürecinde yaptıklarının belirlenmesidir. Araştırmada öğretmen görüşlerinin incelenmesi amacıyla nitel araştırma yöntemlerinden olan fenomenoloji deseni kullanılmıştır olup veriler yarı yapılmış görüşme tekniği ile toplanmıştır. Araştırmanın katılımcılarını 2018-2019 eğitim-öğretim yılında Ankara İl Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı özel eğitim meslek lisesinde görev yapan 10 özel eğitim öğretmeni oluşturmaktadır. Elde edilen veriler betimsel analiz tekniği ile analiz edilmiştir. Araştırmaya katılan özel eğitim öğretmenlerinin kişisel bilgileri hakkında veri toplamak amacıyla, görüşme öncesinde sorulmak üzere kişisel bilgi formu geliştirilmiştir. Araştırmanın bulguları, özel eğitim öğretmenlerinin büyük çoğunluğunun özel gereksinimli öğrencilerin performanslarına göre öğretimini yapacakları beceri, kavram ve işlemlere karar verdiklerini göstermektedir. Bunun yanı sıra öğretmenlerin değerlendirme sürecinde öğrenci özelliklerine göre materyal ve ortam üzerinde bazı uyarlamalar yaptığı ayrıca değerlendirme aşamasında öğretmenlerin bazı sorunlarla karşılaştıkları ve bu sorunların çözümüne yönelik çeşitli önerilerde bulunduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Özel gereksinimli öğrenci, özel eğitim öğretmeni, değerlendirme.

¹ Bu çalışma, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi ve RESSCONGRESS tarafından 25-27 Haziran 2019 tarihleri arasında düzenlenen "3. Eğitim Bilimleri ve Sosyal Bilimler Sempozyumunda" sunulup özet metin olarak yayınlanmıştır.

² Bilim Uzmanı, Etimesgut Özel Eğitim Meslek Okulu, senae67@hotmail.com

³ Arş. Gör., İstanbul Aydın Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, cigdemturker@aydin.edu.tr, ORCID: 000-0002-1953-0138

⁴ Doç. Dr., Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, ayikmis@hotmail.com

GİRİŞ

Değerlendirme, öğrencilerin akademik, davranışsal ve fiziksel özelliklerinin belirlenip bu özelliklere uygun olan eğitsel ve yasal kararlar alabilmek amacıyla gerçekleştirilen bir veri toplama sürecidir. Gerçekleştirilen değerlendirme öğretmenlerin öğrencilerini daha iyi tanımalarına hizmet etmekte ve böylece öğrencilere daha uygun eğitim hizmeti sağlanmaktadır (Gürsel, 2015). Değerlendirmenin bir başka boyutu ise öğrencilerin akademik, davranışsal ve fiziksel özelliklerinin öğrencinin gelişim alanlarına uygun bir şekilde ortaya çıkararak, bu özelliklerin önceden belirlenmiş bir ölçüde göre karşılaştırılıp sonuçta elde edilen verinin öğrenci için ne anlama geldiğinin belirlenmesidir. Bireye yönelik yapılan değerlendirmeler, çeşitli kavram ve becerilere yönelik olarak ve çeşitli ortamlarda gerçekleştirilmektedir (Avcıoğlu, 2011). Öğrenme-öğretme ortamlarındaki sürecin etkili bir şekilde gerçekleşmesi için öğretim öncesinde, esnasında ve sonrasında değerlendirmelerin yapılması gerekli olup özel eğitim ortamlarında da özel gereksinimli öğrencilere yönelik hazırlanan öğrenme-öğretme sürecinin etkili bir şekilde yürütülmesi için sürecin her aşamasında değerlendirilmelerin yapılması oldukça önemlidir (Güven ve Gürsel, 2014).

Özel eğitim ortamlarında özel gereksinimli öğrencilerle gerçekleştirilen değerlendirme ile öğrencinin eğitim hayatına yön verilmekte (Sönmez ve Yıkılmış, 2017), örneğin kaynaştırma ortamında eğitim gören zihin yetersizliği olan öğrencilerin başarısına yönelik yapılan değerlendirme sonucunda gerçekleştirilen sınav uyarlamaları ile öğrenci başarısının olumlu şekilde değişiklik gösterdiği görülmektedir (Güven, 2009). Özellikle okullar özel gereksinimli öğrencilerin beceri, kavram ve işlemlere yönelik yeterli düzeyde performansla sahip olmasını sağlamanın yanı sıra, öğrencilerin bu beceri kavram ve işlemlere yönelik ne düzeyde performansla sahip olduklarının değerlendirilmesinden de sorumludur (Joakim, 2015). Öğrenme- öğretilme sürecinde gerçekleştirilen değerlendirme; müfredatın planlanması, süreçte öğrenci ve değerlendirmeyi yapan öğretmen arasındaki etkileşimin artırılması ve öğrenme sonrası sonuçların değerlendirilmesi gibi çeşitli amaçlar doğrultusunda yapılmaktadır (Cawley ve Palmar, 2003).

Eğitsel amaçlar doğrultusunda gerçekleştirilen değerlendirme süreci, yetersizlik gösterdiğinden şüphelenilen öğrencilerin belirlenmesi, gönderme öncesi ve gönderme sürecinde ayrıntılı değerlendirme, öğrencinin özel eğitim hizmetlerine uygunluğuna karar verme, yerleştirme, bireyselleştirilmiş eğitim programı hazırlama, uygulama ve izleme aşamalarından oluşan bir süreci tanımlamak amacıyla gerçekleştirilmektedir (Borucu ve Işıkdöğün, 2018; Kargın, 2007). İlk belirleme basamağı öğrenme özellikleri nedeniyle akranlarından geri kalan öğrencilerin belirlenmesi amacıyla gözlem, görüşme, kontrol listesi, ölçüt bağımlı ölçü aracı gibi değerlendirme araçlarının kullanıldığı informal bir süreçtir. Gönderme öncesi süreç, daha yoğun bir eğitime ihtiyacı olmayan öğrencinin etiketlenmesini önlemek için sınıf öğretmenin farklı alanlarda uyarlamalar yapmasını kapsamaktadır ve ilk belirleme gibi informal bir süreci içermektedir. Gönderme öncesi süreçte öğrenci amaçlanan gelişmeyi gösteremiyorsa, gönderme ve ayrıntılı değerlendirme süreci başlamaktadır. Gönderme sürecinde hazırlanan rapor doğrultusunda ayrıntılı değerlendirme kararı alındığında ise öğrenci standart testler kullanılarak formal değerlendirme sürecine alınmaktadır. Ayrıntılı değerlendirme süreci sonunda özel eğitim hizmetlerine uygunluğuna karar verilen öğrenciye yönelik yerleştirme kararı ve ardından da BEP hazırlama kararı alınmaktadır (Kargın, 2007). Hazırlanan BEP doğrultusunda, öğrenme-öğretme sürecinde öğrencilerin gelişimlerinin sağlanması ve desteklenmesi amacıyla değerlendirme ölçütleri belirlenmektedir (Avcıoğlu, 2011). Öğrencinin programa başlamadan önceki performansı ile programla birlikte elde edilen performans karşılaştırılır. Bu karşılaştırma sonrasında elde edilen verilere dayalı olarak belirlenen programa devam edilir yada programda çeşitli uyarlamalar yapılır (Aksoy, 2016).

Sonuç olarak öğrenme-öğretme sürecinde gerçekleştirilen değerlendirme öğretim öncesi, öğretim sırası ve sonrasında öğrencinin performansını belirlemek, öğretimin etkililiğini ve öğrencinin gelişimini ortaya koymak amacıyla yapılmaktadır (Borucu ve Işıkdoğan, 2018; Kargın, 2007). Etkili bir öğrenme-öğretme sürecinin gerçekleştirilmesi içinde öğretim öncesi, esnası ve sonrasında değerlendirmelerin yapılması gerekli görülmektedir (Güven ve Gürsel, 2014). Ayrıca değerlendirme, öğrencinin başarısının artırılmasına hizmet etmektedir (Güven, 2009; Sönmez ve Yıkmiş, 2017).

Yapılan çalışmalara bakıldığında çeşitli bulgulara ulaşılmıştır. Örneğin, Borucu ve Işıkdoğan (2018) tarafından gerçekleştirilen araştırmada genel eğitim okullarındaki özel gereksinimli öğrencilerin öğretim öncesi, sırası ve sonrası eğitsel değerlendirilmelerine ilişkin öğretmen görüşleri incelenmiştir. Araştırmanın sonucunda ise öğretmenlerinin öğretim sırasında özel gereksinimli öğrencinin anlatılan konuyu kazanıp kazanmadığını soru-cevap yoluyla değerlendirdiklerini, öğretim sonrasında ev ödevlerine ve öğrencinin performansına göre bireysel ve sözlü değerlendirmeler yaptıkları ortaya konulmuştur. Bunun yanı sıra öğretmenlerin değerlendirme sürecinde öğrencinin özelliklerine göre ek süre veya az süre verdikleri belirtilirken bazı öğretmenlerin bu süreçte hiçbir yöntem ve materyal kullanmadıkları ifade edilmiştir. Sönmez ve Yıkmiş (2017) tarafından gerçekleştirilen bir çalışmada da öğretmenlerin, zihin yetersizliği tanısı almış öğrencilerin matematik beceri, kavram ve işlemlerine yönelik değerlendirme sürecinde yaptıkları belirlenmiştir. Araştırmanın sonucunda öğretmenlerin büyük çoğunluğunun zihin yetersizliği olan öğrencilerin matematik performanslarını öğretim öncesi, anı ve sonrasında değerlendirdikleri görülmektedir. Bunun yanı sıra öğretmenlerin değerlendirme sürecinde materyal ve ortam üzerinde bazı uyarlamalar yaptığı ve bu uyarlamaları yaparken de öğrenci özelliklerini göz önünde bulundurdukları tespit edilmiştir. Ayrıca öğretmenlerin değerlendirme aşamasında bazı sorunlarla karşılaştıkları bulgusu elde edilmiş, bu sorunların ortadan kaldırılmasına yönelik ise çözüm ürettikleri görülmüştür. Çuhadar (2017) tarafından gerçekleştirilen bir başka araştırmada ise sınıf öğretmenlerinin eğitsel değerlendirme sürecine ilişkin görüşleri incelenmiştir. Araştırmanın sonucunda, öğretmenlerinin eğitsel değerlendirme sürecinin ilk aşaması olarak kabul edilen tarama-ilk belirleme aşamasında herhangi bir sorun yaşamadıkları ancak sınıf öğretmenlerinin gönderme öncesi süreç ve gönderme sürecini sistematik olarak yürütme konusunda sorunlar yaşadığı görülmüştür.

Eckert, Dunn, Coddling, Begeny ve Kleinmann (2006) tarafından gerçekleştirilen bir çalışmada, öğrencilerin matematik ve okuma performansının değerlendirilmesi ile öğretmen notları arasındaki uygunluk incelenmiş ve sonuç olarak, öğretmenlerin öğrencilerin matematik performanslarına yönelik yapmış oldukları değerlendirmeni uygun olmadığı, bunun yanı sıra okumaya yönelik materyal ve içerik uyarlamaları yaptıkları ortaya çıkarılmıştır. Joakim (2015) tarafından yapılan bir araştırmada ise yetersizliği olan öğrencilere yazılı sınavlara yönelik sunulan uyarlamaların etkisi incelenmiş ve sonuç olarak öğrencilere yönelik sadece yazılı değil okuma ve matematik alanlarında da uyarlamaların yapıldığı ayrıca sınavlara yönelik de uyarlamaların yapıldığı, uyarlama yapılan öğrencilerin uyarlama yapılmayan öğrencilere göre daha yüksek puan aldıkları ortaya çıkarılmıştır. (Borucu ve Işıkdoğan, 2018; Çuhadar, 2017; Güven ve Gürsel, 2014; Kargın, 2007; Önder, 2007; Sönmez ve Yıkmiş, 2017; Vural, 2008). İlgili araştırmalarda yer alan öğretim öncesi, esnası ve sonrasında gerçekleştirilen değerlendirme uygulamalarının temel amacı özel gereksinimli öğrencilerin bireysel ve gelişimsel özelliklerine uygun öğretimin sağlanması ve böylece öğretimin etkililiğinin artırılmasıdır. Ayrıca uygun değerlendirme planlanmasının yapılmasının öğrenme-öğretim sürecini etkili hale getirdiği bulgularla desteklenmektedir. (Gürsel, 2015; Güven ve Gürsel, 2014; Sönmez ve Yıkmiş, 2017).

Özel eğitimde de oldukça önemli olan değerlendirmeye ilişkin özel eğitim öğretmenlerinin yeterlilikleri, öğretim öncesi, esnası ve sonrasında gerçekleştirilen değerlendirmelerin niteliği, değerlendirme sürecinde kullanılan materyaller, bu materyallerde ve ortamda yapılan uyarlamalar, öğretmenlerin değerlendirme sürecinde yaşamış oldukları sorunlar ve bu sorunlara yönelik çözüm önerilerinin tespit edilmesi etkili bir öğrenme- öğretim sürecinin oluşturulmasına hizmet etmektedir. Buna rağmen alanyazın incelendiğinde ise özel gereksinimli öğrencilerin öğrenme-öğretim sürecindeki değerlendirilmesini konu alan sınırlı sayıda çalışma olduğu görülmüştür (Cawley ve Parmar, 2003; Eckert, Dunn, Coddington, Begeny ve Kleinmann, 2006; Joakim, 2015). Bu amaçla özel eğitim öğretmenlerinin özel gereksinimli öğrencilere yönelik beceri, kavram ve işlemlerin öğretimi öncesi, esnası ve sonrasında gerçekleştirdikleri değerlendirme sürecinde yaptıklarının belirlenmesi ile ilgili bu araştırmanın yapılması gerekli görülmüştür.

Bu araştırmanın amacı, Ankara’da özel eğitim meslek okulunda görev yapmakta olan özel eğitim öğretmenlerinin özel gereksinimli öğrencilere yönelik öğretimi öncesi, esnası ve sonrasında gerçekleştirdikleri değerlendirme sürecinde yaptıklarının belirlenmesidir. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranacaktır:

1. Özel eğitim öğretmenlerinin öğretimini yapacakları beceri, kavram ve işlemlere nasıl karar verdiklerine ilişkin yaptıkları nelerdir?
2. Özel eğitim öğretmenleri öğretim sürecinde değerlendirmeyi hangi amaçlarla kullanmaktadır?
3. Özel eğitim öğretmenlerinin öğretimi değerlendirirken kullandıkları değerlendirme araçları nelerdir?
4. Özel eğitim öğretmenlerinin beceri kavram ve işlemleri değerlendirirken materyallerde yapmış oldukları uyarlamalar nelerdir?
5. Özel eğitim öğretmenlerinin beceri kavram ve işlemleri değerlendirirken ortamda yapmış oldukları uyarlamalar nelerdir?
6. Özel eğitim öğretmenlerinin beceri, kavram ve işlemlerin öğrenci tarafından kazanıldığı, kalıcı hale getirildiği ve genellendiğinin değerlendirilmesine ilişkin yaptıkları nelerdir?
7. Özel eğitim öğretmenlerinin değerlendirme yapma sıklığı nedir?
8. Özel eğitim öğretmenlerinin beceri, kavram ve işlemlerin değerlendirilmesinde karşılaştıkları sorunlar nelerdir?
9. Özel eğitim öğretmenlerinin beceri, kavram ve işlemlerin değerlendirilmesinde karşılaştıkları sorunlara getirdikleri çözüm önerileri nelerdir?
10. Özel eğitim öğretmenleri beceri, kavram ve işlemlerin değerlendirilmesinin daha iyi yapılabilmesi için ne tür önerilerde bulunmuşlardır?

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Araştırma nitel araştırma teknikleri temel alınarak desenlenmiştir. Nitel araştırma, tümevarımcı bir yaklaşımla, olayları ve olguları doğal ortamları içinde betimleme, katılımcıların bakış açılarını anlama ve yansıtma üzerine odaklanan araştırma yaklaşımıdır (Çokluk, Yılmaz ve Oğuz, 2011). Nitel araştırmada en yaygın olarak kullanılan üç tür bilgi toplama yöntemi vardır: Görüşme, gözlem ve yazılı dokümanların incelenmesi. Bu genel kategoriler yine kendi içinde alt kategorilere ayrılmaktadır (Demir, 1999). Bu araştırmada alt kategorilerden görüşme yöntemi

kullanılmıştır. Nitel yöntemlerden en sık kullanılan görüşmedir. Görüşme insanların perspektiflerini, tecrübelerini, duygularını ve algılarını ortaya koymada kullanılan oldukça güçlü bir yöntemdir (Demir, 1999). Kullanılan aracın özelliğine göre, açık uçlu, yapılandırılmış, yarı yapılandırılmış ve yapılandırılmamış gibi alt kategorilere ayrılmaktadır. Yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinin kullanıldığı bu araştırmada araştırmacının önceden sormayı planladığı soruları içeren bir görüşme protokolü hazırlanmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinin araştırmacıya sunduğu en önemli kolaylık görüşmenin önceden hazırlanmış görüşme protokolüne bağlı olarak sürdürülmesi nedeniyle daha sistematik ve karşılaştırılabilir bilgi sunmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 1999; akt: Türnüklü, 2000).

Katılımcılar

Araştırmaya 2018-2019 eğitim-öğretim yılında Ankara ili Etimegut ilçesinde bulunan ve Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı bir özel eğitim meslek lisesinde görev yapan 10 özel eğitim öğretmeni katılmıştır. Araştırmanın katılımcıları amaçlı örnekleme tekniğine göre belirlenmiştir. Gönüllülüğün esas alındığı çalışmada gizlilik ve etik ilkelere bağlı kalınmak koşuluyla, öğretmenlerin isimlerine yer verilmemiş, Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö6, Ö7, Ö8, Ö9, Ö10 şeklinde kodlar kullanılmıştır. Tablo 1’de de araştırmaya katılan öğretmenlerin demografik bilgilerine yer verilmektedir.

Tablo 1: Katılımcıların Demografik Özellikleri

Özellikler	Grup	N
Cinsiyet	Kadın	5
	Erkek	5
	25-30	1
Yaş	31-35	3
	36-40	4
	41-45	1
	46-50	1
Mezun olunan bölüm	Ziraat fakültesi	1
	Özel eğitim	6
	Sınıf öğretmenliği	3
Öğrenim durumu	Lisans	10
	Yüksek lisans	
Mesleki deneyim	5-10	4
	11-15	5
	16-20	1
	0-5	3
Özel eğitim alanındaki mesleki deneyim	6-10	2
	11-15	4
	16-20	1
	Kurs	2
Özel eğitim alanındaki yeterliliği edinme şekli	Lisans eğitimi	5
	Deneyim	6
	Meslektaşlarla işbirliği	1

Verilerin Toplanması ve Çözümlemesi Süreci

Araştırma verilerinin toplanması, nitel araştırma yöntemlerinden biri olan yarı-yapılandırılmış görüşme tekniği ile yapılmıştır. Bu çalışmanın verileri Nisan-Mayıs 2019 tarihleri arasında toplanmıştır. Araştırmacılar, çalışılmak istenen konu ile ilgili alan yazın taraması yapmış ve soruları hazırlamışlardır. İki alan uzmanı tarafından sorular incelenmiş, sorular üzerinde uyarlamalar yapılmış ve bu yolla araştırmanın kapsam geçerliliği alınmıştır. Araştırmanın güvenilirliği için pilot çalışma yapılmıştır. Görüşme protokolünde yer alan sorular genelde araştırmacının zihninde belirli

anlamları içerdiği için bazen araştırmacının dışındaki diğer kişiler tarafından aynı sorular farklı anlaşılabilir (Türnüklü, 2000). Bu yüzden araştırma sorularının kolay anlaşılır ve açık ifade edilip edilmediğini belirlemek amacıyla bir özel eğitim öğretmeni ile plot görüşme yapılmıştır. Daha sonra görüşme sorularında değişiklik yapılarak sorular yeniden düzenlenmiştir. Görüşmeler gönüllülük esasına dayalı olarak gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların verdiği cevaplar ses kayıt cihazı ile kayıt altına alınmıştır. Öğretmenlerin görüşme sırasında verdikleri cevaplar yazılı hale getirilmiştir. Araştırmaya katılan ve özel eğitim meslek okulunda görev yapan özel eğitim sınıf öğretmenlerinin listesi hazırlanmış ve buna göre görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Tablo 2’de görüşme takvimi ile ilgili ayrıntılı bilgi yer almaktadır.

Tablo 2: *Görüşme Takvimi*

Ad	Tarih	Görüşme süresi	Kayıt şekli	Görüşme yeri
Ön görüşme yapılan öğretmen	12.02.2019	16:56	Ses kaydı	Sınıf
Ö1	17.04.2019	11:08	Ses kaydı	Sınıf
Ö2	18.04.2019	03:44	Ses kaydı	Sınıf
Ö3	19.04.2019	14:54	Ses kaydı	Sınıf
Ö4	19.04.2019	08:05	Ses kaydı	Sınıf
Ö5	22.04.2019	07:35	Ses kaydı	Sınıf
Ö6	22.04.2019	05:50	Ses kaydı	Sınıf
Ö7	24.04.2019	10:29	Ses kaydı	Sınıf
Ö8	25.04.2019	09:48	Ses kaydı	Sınıf
Ö9	25.04.2019	16:10	Ses kaydı	Sınıf
Ö10	24.04.2019	05:59	Ses kaydı	Sınıf

Araştırma sonucunda elde edilen verilerin çözümlenmesi sürecinde betimsel analiz kullanılmıştır. Çünkü betimsel analiz, çeşitli veri toplama teknikleri ile elde edilmiş verilerin daha önceden belirlenmiş temalara göre özetlenmesi ve yorumlanmasını içeren bir nitel veri analiz türüdür (Çokluk, Yılmaz ve Oğuz, 2012). Bu yaklaşımda, verilerin araştırma sorularının ortaya koyduğu temalara göre organize edilmesine ve görüşmede kullanılan sorular veya boyutlar dikkate alınarak sunulmasına imkân verilmektedir. Ayrıca araştırmacı görüştüğü ya da gözlemiş olduğu bireylerin görüşlerini çarpıcı bir biçimde yansıtabilmek amacıyla doğrudan alıntılara sık sık yer verilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2003).

BULGULAR ve YORUM

Araştırmanın bu bölümünde araştırmanın genel amacı doğrultusunda yanıtlanması öngörülen soruların her birine ilişkin ulaşılan bulgular ve bu bulgulara ilişkin yorumlara yer verilmiştir.

Bu araştırmanın genel amacı, özel eğitim öğretmenlerinin özel gereksinimli öğrencilere yönelik beceri, kavram ve işlemlerin öğretimi öncesi, esnası ve sonrasında gerçekleştirdikleri değerlendirme sürecinde yaptıklarının belirlenmesidir. Bu genel amaç doğrultusunda yanıtı aranan sorulardan ilki özel eğitim öğretmenlerinin öğretimi yapılacak olan beceri, kavram ve işlemlere nasıl karar verdiğini belirlemeye yöneliktir.

Özel eğitim öğretmenlerinin öğretimini yapacakları beceri, kavram ve işlemlere nasıl karar verdiklerine ilişkin bulgular Tablo 3’te yer almaktadır.

Tablo 3. Öğretmenlerin Öğretimini Yapacakları Beceri, Kavram ve İşlemlere Nasıl Karar Verdiklerine İlişkin Görüşler

Değerlendirme Yöntemleri	f
Kaba Değerlendirme	2
Öğrenci performansı	7
Aile istekleri	2
İlköğretim 1. 2. ve 3. Sınıf seviyesine göre	1
Gözlemler	1

Tablo 3'e bakıldığında, katılımcıların büyük çoğunluğu öğretimini yapacakları beceri, kavram ve işlemlere öğrencinin performansına, aile isteklerine ve kaba değerlendirmeye göre karar verdiklerini bildirmiştir.

Ö2: 'Yani dokuzuncu sınıfta öğrenci geldiği zaman kaba değerlendirmeden sonra çocukların durumu ortaya çıkıyor. Burada hani öncelik sırasına koyuyorum kendi adıma çocuğun çok fazla davranış sıkıntısı yoksa akademik konulara öncelik vermeye çalışıyorum. Hani bizim okulumuzda özel eğitim meslek okulu olduğu için çok fazla davranış problemi olmuyor yani kaba değerlendirme bana yolu gösteriyor.'

Ö4: 'Bu tamamen öğrencinin ihtiyacına bağlı. Öğrencinin gözlemler sonucu elde edilen verilerdeki ihtiyaçları ailenin beklentileri bu konuda en önemli belirleyici unsurlar yani.'

Ö8: 'Normalde ağır sınıfta çalışırken yine aynı şekilde çocuğun durumuna bakarak performansına bakarak ne çalışacağımızı ona göre alıyorduk. Burada hafif düzeyde, buradaki okulumuzda hepimiz hemen hemen aynı kavramları ya da üniteyi ilkokul 1 2 3 seviyesinde ders işliyormuşuz gibi zaten. Burada BEP yapıyoruz ama genelde ortak kazanımları alıyoruz daha çok yani.'

Özel eğitim öğretmenlerinin öğretim sürecinde değerlendirmeyi hangi amaçla kullandıklarına ilişkin bulgular Tablo 4'de yer almaktadır.

Tablo 4. Öğretmenlerin Öğretim Sürecinde Değerlendirmeyi Hangi Amaçla Kullandıklarına İlişkin Görüşler

Değerlendirme Yöntemleri	f
Aile isteği	1
Müfredat değerlendirmesi	1
Öğretim başı değerlendirme	1
Öğretim sonu değerlendirme	4
Öğrenci ilerlemesi	5
Öğretmenin kendini değerlendirmesi	1

Tablo 4'e bakıldığında, katılımcıların büyük çoğunluğu öğretilen beceri, kavram ve işlemlerin değerlendirilmesini, öğrenci ilerlemesini gözlemlemek ve öğretim sonunda hedeflenen kazanıma ulaşmış olup olmadığını saptamak amacıyla yaptığını açıklamaktadır.

Ö4: 'Öğretimin gerçekleşip gerçekleşmediğini görmek için ve gerçekleştiyse bir sonraki adıma geçiyorsun gerçekleşmediyse belki bir önceki adıma dönmek gerekiyor. O basamaktan bir önceki basamağa dönmek gerekiyor yada aynı basamağı farklı yöntemler uygulayarak tekrar yapmak gerekiyor. Onun için değerlendirme yani öğretimdeki değerlendirme çok önemli.'

Ö6: 'Amaçlarının gerçekleşip gerçekleşmediğine şimdi şöyle bir şey oluyor mesela özellikle kavramda yada beceri eğitiminde bu daha çok net görünür akademikten dışında yani hani eğer bir çocukta bir basamakta gerçekleşmiyorsa eksik kalan basamaklar olabiliyor mesela buna bakınca geri dönmek gerekebiliyor, bazen becerinin yanlış olduğunu da görüyorsun yani şöyle bir şey evet bu beceriye ihtiyacı var ama çocuğun hazırbulunmuşluğu yok yani daha önkoşulları yok hani bunu sonradan fark edebiliyorsun işte o an başka dış etkenler oluyor hani buna göre tekrar bir değerlendirmeye almak zorunda kalıyorsun değerlendirmenin gerçekleştiremediğini. Yani sağlıklı bir değerlendirme olmadığı zamanlar oluyor. Oturumlardan sonrada gerekli yani her öğrettiğin her çalıştığın beceriden sonrada gerekli.'

Özel eğitim öğretmenlerinin, beceri kavram ve işlemleri değerlendirirken kullandıkları değerlendirme araçlarına ilişkin bulgular Tablo 5'de yer almaktadır.

Tablo 5. Öğretmenlerin Beceri, Kavram ve İşlemleri Değerlendirirken Kullandıkları Değerlendirme Araçlarına İlişkin Görüşleri

Değerlendirme Yöntemleri	f
Gözlem	2
Sözlü olarak	1
Kaba değerlendirme aracı	3
Yazılı materyaller	4
Nesneler	2
Ölçüt bağımlı ölçü araçları	1

Tablo 5'e bakıldığında, katılımcıların büyük çoğunluğu yazılı materyaller, kaba değerlendirme formu ve nesnelere ilişkin araç gereçleri kullanarak ve gözlem yaparak beceri, kavram ve işlemleri değerlendirdiklerini belirtmişlerdir.

Ö4: 'Genelde yazılı materyaller kullanıyoruz özellikle kavramlarda mesela matematik becerilerinde o zamana kadar yapmadığımız yani işlemediğimiz işlemediğinden ziyade farklı bir teknik kullanarak farklı bir materyal kullanarak aynı beceriyi yada kavramı tekrar yapmasını sağlıyoruz. Eğer öğrenci bunu yapamıyorsa dediğim gibi ya bir önceki basamağa dönüp o basamaktan devam ediyoruz yada aynı basamakta farklı teknik uyguluyoruz.'

Ö5: 'İlk değerlendirdiğimde kaba değerlendirmelerle değerlendiriyorum. Sonraki süreçlerde de burası hafif okul hafiflerde yine aynı şekilde hani kağıtlarla hazırladığımız

testlerle değerlendirme yapıyoruz ama ağırlarla çalıştığım zaman materyaller çalıştığımız öğrencilerde olmuştur, vardı.’

Özel eğitim öğretmenlerinin beceri, kavram ve işlemleri değerlendirirken materyallerde yapmış oldukları uyarlamalara ilişkin bulgular Tablo 6’da yer almaktadır.

Tablo 6. Öğretmenlerin Beceri, Kavram ve İşlemleri Değerlendirirken Materyallerde Yapmış Oldukları Uyarlamalara İlişkin Görüşleri

Materyal Uyarlamaları	f
Çocuğun bireysel farklılığına göre	6
Zarar vermeyecek materyaller	1
Amaca uygunluk	2
Materyal uyarlaması yapmıyorum	1

Tablo 6’ya bakıldığında, katılımcıların büyük çoğunluğu öğrencinin bireysel farklılıklarına ve beceri, kavram ve işlemlerin amacına göre materyal uyarlaması yaptıklarını bildirmiştir.

Ö2: ‘Çocuklar artık hani dokuzuncu sınıftan itibaren tanıdığımız için mesela çocuk ne diyim bir matematik öğretirken bazı öğrenci bunu direk işlem olarak istiyorlar bazıları oyun şeklinde istiyorlar yada görsel olarak istiyor. Hani ona göre uyarlıyorum çocuğa hangi yöntem daha etkili olacaksa sonuca ulaşmak için hani farklı öğrencilerde farklı yöntemlerle aynı beceriyi uygulayabiliyorum.’

Ö3: ‘Öğrencinin bireysel farklılığına göre uyarlamalar yapıyorum. İşte görme ile ilgili sıkıntısı varsa yada engeli varsa daha uygun daha büyük puntolu yazılarla, öğrencide okuma yazma yoksa işte ben okuyorum ona yada görsel sunular hazırlıyoruz bu şekilde.’

Ö7: ‘Şu ana kadar sadece 4 sene çalıştım yani çok fazla öğrenciyle çalışma fırsatım olmadı ki öğrenci profilim de hep ağır düzeyde öğrencilerdi. Kullandığım materyalleri daha çok kendine zarar vermeyecek, yutamayacak materyaller seçiyordum.’

Ö8: ‘Mesleğin ilk yıllarında çalışırken yine materyalleri etkin olarak kullanıyorduk özellikle işte kavram öğretiminde, renk öğretiminde diğer kavramların öğretiminde

sayılarda falan materyal kullanımı daha üst düzeyde ve kullanıyorduk elimizin altında vardı. Ya da kendimiz de yapabiliyorduk ayakkabı bağlama falan gibi. Ama yine aynı şekilde şu anda çalıştığımız okul itibarıyla çok fazla bu materyallere ulaşım sağlayamıyoruz. materyali çok fazla kullanamıyoruz yani burada yani ben kendi adıma kullanamıyorum.’

Ö10: ‘Yazı şekline dikkat ederim, okunurluğuna resimlerin karmaşıklığından ziyade daha sade olmasına dikkat ederim. Algılayabileceği şekilde karmaşık bir şekilden ziyade bir de gerçekten o şekil gerçekten ifade ediyor mu vermek istenilen şeyi ona dikkat ederim.’

Özel eğitim öğretmenlerinin beceri, kavram ve işlemleri değerlendirirken ortamda yapmış oldukları uyarlamalara ilişkin bulguları Tablo 7’de yer almaktadır.

Tablo 7. Öğretmenlerin Değerlendirme Sürecinde Ortamda Yaptıkları Uyarlamalara İlişkin Görüşleri

Ortamda Yapılan Uyarlamalar	f
Zarar verecek materyallerin kaldırılması	3
Dikkat dağıtıcı uyaranların kaldırılması	4
Ortamın ses ve ışık düzeyi	5
Hedeflenen beceriye göre değişiklik	2
Öğrencilerin birbirlerine yakınlığı	2

Tablo 7'ye bakıldığında, katılımcıların büyük çoğunluğu ortamın ses ve ışık düzeyine, dikkat dağıtıcı uyaranların ve öğrenciye zarar verecek materyallerin ortadan kaldırılmasına dikkat ettiklerini bildirmiştir.

Ö7: 'Çocuğun kendine zarar vermesini sağlayacak materyalleri genellikle ortamdan kaldırdım. Mesela çalıştığım okullarda özel eğitime çok uygun binalar değildi, yüksek katlıydı. Pencerenin kulplarını söktürme, öğrencinin kendisi açıp tehlikeli bir durum oluşabilecek durumlardan kaçınmak için ekstradan çocuğa uygun sıra, sandalye bunları istiyordum. Özel alt sınıfta çalışmışım ve orası özel eğitim konusunda çok tecrübeli değildi. Ben bunları söylediğimde biraz şaşkırdılar ama sonunda uygun materyaller uygun sıra ve sınıf oluşturuldu.'

Ö9: 'Değerlendirme ortamı zaten özel eğitimde herkesin bildiği gibi en az dikkat dağıtıcı bir ortam oluşmasını sağlıyoruz. Bunu da açıkçası çok fazla okul ortamında sağlamamız mümkün olmuyor. Sadece sessizlik, dikkat dağıtıcı uyaranların olmaması bunun gibi başka çok fazla uyarılma söz konusu değil.'

Ö10: 'Becerinin, kavramın ya da konunun amacın ne olduğuna bağlı düzenlemeleri yapıyor olmam. Zaten şu andaki çalıştığım sınıftım otizm sınıfı olduğu için hep birebir çalışmalar yapılıyor.'

Özel eğitim öğretmenlerinin beceri, kavram ve işlemlerin öğrenci tarafından kazanıldığı, kalıcı hale getirildiği ve genellendiğinin değerlendirilmesine ilişkin bulgular Tablo 8'de yer almaktadır.

Tablo 8. Öğretmenlerin Beceri, Kavram ve İşlemlerin Öğrenci Tarafından Kazanıldığı, Kalıcı Hale Getirildiği ve Genellendiğinin Değerlendirilmesine İlişkin Görüşleri

Edinim, Kalıcılık ve Genellemeye İlişkin Değerlendirme	f
Bireyselleştirilmiş eğitim planları doğrultusunda	1
Ölçüt bağımlı ölçü araçları	2
Soru cevap tekniği	1
Belirli aralıklarla değerlendirme yaparak	2
Aile görüşmeleri	1
Yaşantı sağlama	3

Tablo 8'e bakıldığında katılımcıların büyük çoğunluğu yaşantıya dayalı etkinlik ve uygulamaları yaparak, belirli aralıklarla değerlendirme yaparak ve ölçüt bağımlı ölçü araçları kullanarak öğretilen beceri, kavram ve işlemlerin öğrenci tarafından kazanıldığı, kalıcı hale getirildiği ve genellendiğini değerlendirdiklerini belirtmiştir.

Ö5: 'Yani şöyle açıkçası her öğrencide kalıcı hale gelmeyebiliyor yani o an öğrendiği ile ilgili bir etkinlik yapıyoruz bir çalışma yapıyoruz bazen bunu yapabiliyor ama ertesini gün sorduğumda yapamadığı zamanlarda olabiliyor tabii öğrenciye göre değişiyor kiminde kalıcı olarak kalıyor.'

Ö9: 'Uygulama esnasında daha çok ne kadar kullandığıyla, aile ile görüşmelerimizde beceri ise mesela evde ne kadar kullandığıyla ilgili dönütler alıyoruz zaten aile görüşmelerinden. Burada da geçirdiğimiz 6 saat içerisinde diğer derslerle bağlantısını kurarak orada gözlemlene şansımız oluyor.'

Ö10: 'Mutlaka günlük yaşam becerisine aktarılmış haliyle ilgili bir yaşantı geçirmeye çalışıyoruz. Bu benim için önemli örnekleme ikişer ritmik sayma çalıştığım bir öğrenci beden eğitimi dersinde eğer ona kadar sayması gereken bir işlem varsa ikişer ikişer yirmiye kadar saydırıp işlemi tamamlattırıyor. Gayet güzel transfer etmiş oluyoruz.'

Özel eğitim öğretmenlerinin, değerlendirme yapma sıklığına ilişkin bulgular Tablo 9'da yer almaktadır.

Tablo 9. Öğretmenlerin Değerlendirme Yapma Sıklığına İlişkin Görüşleri

Değerlendirme Sıklığı	f
Her gün	2
Hafta bir	1
Ayda bir	4
Dersin başında ve sonunda	1
Öğrenci performansına göre	2

Tablo 9'a bakıldığında katılımcıların büyük çoğunluğu her gün, ayda bir ve öğrenci performansına göre değerlendirme yaptıklarını belirtilmiştir.

Ö4: 'Her gün. Sınıf ortamında olduğum yani kendi ders vermek durumunda olduğum çalışmalarda değerlendirmeyi her gün yapmak durumundayım. Yani çünkü bir sonraki gün yada bir sonraki hafta planda değişiklik oluyor işte yıllık planda farklı bir beceri alınmış oluyor. Ama sen o hafta içinde belki o çalışmayı bitirmek zorundasın. Sonraki hafta başka bir amaca geçeceksin onun için de yapıyorsun atölye dersinin olduğu günlerde bile ben bazen çocuklara sınıfta çarpma işlemidir o haftaki becerim atölyede yaptığım çalışmayla ilgili işte oradaki kullandığımız materyallerle ilgili çarpma yaptırıyorum bazen olabiliyor yani. Bazen toplama yaptırıyorum çıkarma yaptırıyorum. Bakıyorum yani o haftaki amacı karşıladı mı çünkü dediğim gibi bir sonraki hafta başka amaca geçeceksin onun içinde hani kısıtlı bir zaman içinde onun içinde bazen dediğim gibi her gün değerlendirme yapman gerekiyor.'

Ö8: 'Normal BEP'lerimizde yasa olarak zaten her ay orada yapmamız gerekiyor. Senenin sonunda aynı şekilde senenin ortasında verdiğimiz karneler de bir değerlendirme içerir ya da performanslar onlar da bir değerlendirme içeriyor. Yani yılda

2 sefer yaptığımız dönem sonunda ve dönemin ortasında ailelere de veriyoruz. Karnelerde ve performans değerlendirmesiyle onun haricinde de kendimizin BEP'lerde he ay yapmamız gereken değerlendirmemiz var.'

Özel eğitim öğretmenlerinin beceri, kavram ve işlemlerin değerlendirilmesinde karşılaştıkları sorunlara ilişkin bulgular Tablo 10'da yer almaktadır.

Tablo 10. Öğretmenlerin Beceri, Kavram ve İşlemlerin Değerlendirilmesinde Karşılaştıkları Sorunlara İlişkin Görüşleri

Karşılaşılan Güçlükler	f
Aile desteği eksikliği	1
Öğrenci devamsızlığı	2
Zaman sınırlılığı	2
Öğrenci performansı	3
Ortam	2
Materyal eksikliği	3
Bir sorunla karşılaşmıyorum	2

Tablo 10'a bakıldığında, katılımcıların büyük çoğunluğu öğrenci performansı, materyal eksikliği, öğrenci devamsızlığı, zamanın az olması ve ortamın özelliklerinden kaynaklanan sorunlarla karşılaştıklarını belirtmiştir.

Ö6: 'Şimdi özel eğitimde şöyle bir sıkıntı var. Genel bir sıkıntı grupla çalışmak zorundayız yani gruplar eğitim uygulamalarda da öyle evet iki parter oluyorsun ama grupla çalışıyorsun işte fiziksel şartlar tamamen buna uygun olmuyor mesela kaç tane özel eğitim okulunun örnek veriyorum uygulama mutfağı var hani öğretmenin gidip çalışabileceği yada o saatlerde o boş mu yani hani küçücük sınıfta beş tane daha öğrenci varken ki orta ağır düzeyde sen bir köşede bir şey yapmaya çalışıyorsun diğer partnerine onları teslim ederken. Yani bence zaten sadece değerlendirme kısmında değil öğretim kısmında da sıkıntı olan yani fiziksel yapılanmamız. Onun dışında sağlanan olanaklar getirilen materyaller işte bir şey istiyorsun mesela yok sen bir şeyler yapıyorsun bir şey eksik kalıyor ortam buna uygun olmuyor hani hep bir çaba zaten bu öğretim sürecinde de geçerli bu sadece değerlendirmede değil yani bence en büyük sıkıntı bu yoksa çocuklardan yana hiçbir sıkıntı çok. Çocuklar tabi o gün kötü de olacak bağıracak da çağırarak da yani bizim işimiz bu çok ekstrem durumlarda çıkacak hani bu değil yani tamamen fiziksel koşullar ve imkanlar imkansızlıklarla alakalı.'

Özel eğitim öğretmenlerinin beceri, kavram ve işlemlerin değerlendirilmesinde karşılaştıkları sorunlara getirdikleri çözüm önerilerine ilişkin bulgular Tablo 11'de yer almaktadır.

Tablo 11. Öğretmenlerin Beceri, Kavram ve İşlemlerin Değerlendirilmesinde Karşılaştıkları Sorunlara Getirdikleri Çözüm Önerilerine İlişkin Görüşleri

Karşılaşılan Güçlüklere İlişkin Çözüm Önerileri	f
Ailelerle görüşme	2
Meslektaşlarla işbirliği	2
Öğretimi çeşitlendirme	3
Ödül kullanma	1
Materyal hazırlama	2
Ortamla ilgili uyarlamalar	1

Tablo 11'e bakıldığında katılımcıların büyük çoğunluğu karşılaşmış oldukları sorunlara ilişkin öğretimin çeşitlendirilmesi, ailelerle görüşme, meslektaşlarla işbirliği ve uygun materyallerin hazırlanması gibi çözüm önerilerini belirtmiştir.

Ö1: 'Mümkün olduğunca ailelerle görüşmeye çalışıyoruz tabiki hani bu konuda bana yardımcı olan aileler oluyor ama çoğunluğu bu kana pek şey değil katılımcı değil uzak duruyorlar. İkincisi ya onlarla iletişim kurmaya çalışıyorum açıkçası mümkün olduğunca materyalleri kendim yapmaya çalışıyorum diğer arkadaşlarla paylaşıyoruz yada hayatta hiç karşılaşmadığı şeyler varsa internetten akıllı tahtadan gösteriyorum en azından okulumuzda yapılan o sosyal etkinlik gezilerinde mutlaka birebir anlatmaya çalışıyorum nerde nasıl kullanılır diye.'

Ö10: 'tür, tip değiştirerek oyunlaştırarak daha cazip hale getirerek zaten dediğim gibi değerlendirmeler genellikle aktarım şeklinde günlük yaşantıya entegre edebilmiş mi boyutuna taşıyarak yapmaya çalışıyorum otizm sınıfı için konuşuyorum. Eğer bir geri dönüt alamayacağımız düşünüyorsam başka derslerin içine entegre ederek, oyunlaştırarak şeklinde kendi yöntem ve tekniklerimi de kullanarak yaptığımız oluyor.'

Özel eğitim öğretmenlerinin beceri, kavram ve işlemlerin değerlendirilmesinin daha iyi yapılabilmesi için buldukları önerilere ilişkin bulgular Tablo 12'de yer almaktadır.

Tablo 12. Öğretmenlerin Beceri, Kavram ve İşlemlerin Değerlendirilmesinin Daha İyi Yapılabilmesi İçin Buldukları Önerilere İlişkin Görüşleri

Değerlendirmeye İlişkin Öneriler	f
Rehabilitasyon merkezleriyle işbirliği	1
Aileyi sürece katmak	2
Materyallerin çeşitlendirilmesi	2
Zamanın arttırılması	1
Gerçek Ortamların oluşturulması	1
Rehberlik servisiyle işbirliği	1
Değerlendirme sınıfların oluşturulması	2

Tablo 12'ye bakıldığında katılımcıların büyük çoğunluğu kavram, beceri ve işlemlerin değerlendirmesinin daha iyi yapılabilmesi için ailenin sürece katılması, materyallerin çeşitlendirilmesi ve değerlendirme sınıflarının oluşturulması gerekliliğini belirtmişlerdir.

Ö1. 'Yani ben şunu gördüm öğrencilerimizin büyük kısmı özel eğitim rehabilitasyon merkezine gittiği için bunlarla paralel yürümek gerekiyor. Yani hani okulda yapılan etkinliklerin kavram çalışmalarının aynısının orda da paralel gitmesi gerekiyor ki aileyi de buna katabilelim çünkü daha önceki bir öğrencimde denedim bunu orda kullandığı defteri okula da getiriyordu ben nasıl gidiyor diye görüyordum yada birlikte o konuya devam ediyordum. Öğrencilerimizin her mesela özel eğitim rehabilitasyon merkezinde farklı bir yolda gitmesi yada okulda farklı bir yolda gitmesi bir sıkıntı oluşturuyor. Aileleri de buna çekmek için aile eğitimleri yapılması gerekiyor ama atölye çalışması gibi olması gerekiyor böyle daha çok konferans seminer gibi değil de bire bir öğrencisi yanındayken kendi öğrencisiyle birlikte ebeveynin buna katılması gerekiyor ki hani verimli olsun veli adına.'

Ö9: 'Mesela bir bireysel sınıfımız olsa özel durumlarda hafif tanumunu tam karşılayan çocuklar için söylemiyorum ama sonuçta okulumuzun içinde orta ağır ve otizm sınıfının içerisinde olan öğrencilerimiz de var özel bir bireysel sınıfımız olsa bu sınıfın içerisinde yeterli araç gerecimiz olsa o sınıf donatılmış olsa çeşitlendirebileceğimiz materyaller olmuş olsa çok daha farklı olabilirdi. Tabi ki ama yine de hafifi tam karşılayan öğrenciler için çok da sıkıntılı bir durum olduğunu düşünmüyorum sonuçta sadece akademik becerilerde gerilik olan çocuklarda bir şekilde o değerlendirmeyi dönütü geri alabiliyorsun ama bir otizmde ortamın değiştirilmesi sadece bir değerlendirme odası çok güzel olurdu. Ayrı bir oda olsa çok güzel olurdu.'

Tartışma

Bu araştırmanın amacı, özel eğitim öğretmenlerinin özel gereksinimli öğrencilere yönelik beceri, kavram ve işlemlerin öğretim öncesi, esnası ve sonrasında gerçekleştirdikleri değerlendirme sürecinde yaptıklarının belirlenmesidir.

Araştırma bulgularına göre öğretmenlerin öğrenci ihtiyaçlarına, ailenin isteklerine ve kaba değerlendirme ile öğretimi yapılacak beceri, kavram ve işlemlere karar verdikleri, öğrencinin ilerlemesini gözlemlemek ve öğretim sonunda hedeflenen kazanıma ulaşıp ulaşılmadığını belirlemek amacıyla değerlendirme yaptıkları sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca öğretmenlerin öğrencilerin beceri, kavram ve işlemlerini değerlendirirken kaba değerlendirme ve yazılı materyallerden oluşan araçlar kullandıkları, öğrencinin bireysel farklılıklarına dayalı olarak materyal uyarlamaları yaptıkları, ortamın ısı ve ses özelliklerine dikkat edilmesine dayalı olarak ortamda uyarlamaları yaptıkları, yaşantıya dayalı olarak etkinlik ve uygulamaların yapılmasıyla öğretilen beceri, kavram ve işlemlerin kalıcılık ve genellenmesini değerlendirdikleri görülmüştür. Bunların yanı sıra öğretmenleri ayda bir olmak üzere değerlendirme yaptıklarını, değerlendirme esnasında materyal eksikliği ve öğrenciden kaynaklanan güçlüklerle karşılaştıklarını, öğretimi çeşitlendirerek karşılaştıkları bu güçlüklerle çözüm önerisi getirdiklerini, ailenin sürece katılması, materyallerin çeşitlendirilmesi ve değerlendirme sınıflarının oluşturulması gibi önerilerle birlikte değerlendirmenin daha iyi yapılabilmesine ilişkin görüşlerini belirtmişlerdir.

Değerlendirme, öğrencilerin tüm bireysel ve gelişimsel özelliklerinin belirlenmesine ve bu özelliklere uygun eğitsel ve yasal kararlar alınmasına dayanmaktadır (Gürsel, 2015). Araştırmada özel eğitim öğretmenlerinin yedisi öğretimini yapacakları beceri, kavram ve işlemlere öğrencinin performansına göre karar verdiklerini belirtmiştir. Bunun yanı sıra öğretmenlerden ikisi kaba değerlendirmeye, yine ikisi aile isteklerine, biri ilköğretim 1. 2. ve 3. sınıf seviyesine ve yine biri de gözlemlere dayalı olarak

öğretimin yapılacağı beceri, kavram ve işlemlere karar verdiğini belirtmiştir. Öğretmenlerin büyük çoğunluğunun öğretimi yapılacak beceri, kavram ve işlemlere öğrencilerin performansına göre dolayısıyla öğrencilerin sahip olduğu akademik, davranışsal ve fiziksel özelliklere göre karar vermesi oldukça önemlidir. Ayrıca öğretmenlerin öğretimini yapacakları beceri kavram ve işlemlere karar verirken öğrenci ihtiyaçlarının ve performansının ayrıntılı olarak belirlenmesi için kullanılan kaba değerlendirmeyi ve öğrencinin ihtiyaç duyduğu beceri, kavram ve işlemlerden öncelikli olarak sahip olması gereken ihtiyaçları belirlemek amacıyla aile isteklerini de göz önünde bulundurmasının oldukça önemli olduğu düşünülmektedir. Böylece bütüncül bir değerlendirme sürecinin gerçekleştirilmesine ve dolayısıyla öğrenci için en uygun eğitsel ve yasal kararların verilmesine katkı sağlanacağı düşünülmektedir.

Özel eğitim ortamlarında özel gereksinimli öğrencilerle gerçekleştirilen değerlendirmenin; etkili bir öğrenme-öğretme sürecinin planlanması, öğrencilerin belirlenen beceri, kavram ve işlemlere yönelik ilerlemelerinin kaydedilmesi, programın değerlendirilmesi ve hedeflenen beceri, kavram ve işlemlere ulaşıp ulaşılmadığına yönelik öğretim öncesi, esnası ve sonrasında öğrenme-öğretme sürecinin her aşamasında sık sık değerlendirme çalışmalarına yer verilmesi oldukça önemlidir. (Borucu ve Işıkdoğan, 2018; Güven ve Gürsel, 2014; Kargın, 2007). Böylece öğrencinin eğitim hayatına yön verilmekte ayrıca öğrenci başarısının olumlu yönde arttığı görülmektedir (Güven, 2009; Sönmez ve Yıkmiş, 2017). Araştırmada özel eğitim öğretmenlerinin beşi öğrenci ilerlemesini gözlemek amacıyla öğretimi yapacağı beceri, kavram ve işlemleri değerlendirdiklerini bildirmiştir. Bunun yanı sıra öğretmenlerden dördü öğretim sonu, biri öğretim başı değerlendirme yaptığını, biri öğretmenin kendini ve yine biri de müfredat değerlendirmesi yapmak amacıyla değerlendirme yaptığını belirtmiştir. Ayrıca öğretmenlerden yine biri ise aile isteği doğrultusunda değerlendirme yaptığını bildirmiştir. Araştırmada özel eğitim öğretmenlerinin öğrenme-öğretme sürecindeki değerlendirme sıklığına ilişkin bulgulara bakıldığında ise öğretmenlerin dördü ayda bir olmak üzere değerlendirme yaptığını bildirmiştir. Bununla birlikte öğretmenlerin ikisi her gün, yine ikisi öğrenci performansına göre, biri haftada bir ve yine biri de dersin başında ve sonunda değerlendirme yaptığını belirtmiştir. Bu yönden bakıldığında, özel eğitim öğretmenlerinin öğrenme- öğretim sürecinde değerlendirme çalışmalarına çok sık yer vermedikleri ve ayrıca öğretmenlerin büyük çoğunluğunun öğrenci ilerlemesini gözlemek amacıyla öğretim sonu değerlendirmeye ağırlık verdikleri ancak öğretim öncesi ve esnasında çok fazla değerlendirme yapmadıkları ve özel gereksinimli öğrenciler için etkili bir öğrenme-öğretme sürecinin gerçekleşmesine, oldukça büyük katkısı olan değerlendirme sürecini etkili bir şekilde gerçekleştiremedikleri görülmektedir. Buna yönelik olarak öğretim öncesinde özel gereksinimli öğrencilerin bireysel ve gelişimsel özelliklerine uygun bir şekilde hazırlanması gereken öğrenme-öğretme sürecinin planlanması, öğretim esnasında öğrenci ve öğretmen arasındaki etkileşimin artırılması, öğrencinin gelişiminde ilerleme olup olmadığının belirlenebilmesi amacıyla öğretmenlerin sıklıkla değerlendirme yapması gerektiği düşünülmektedir.

Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği (2018)'ne göre bireysel ve gelişimsel özellikleri akranlarından anlamlı derecede farklılık gösteren özel gereksinimli bireylere, bu bireysel ve gelişimsel özelliklerine uygun özel eğitim desteğinin sağlanması gerekmektedir (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2018). Ancak araştırma bulguları incelendiğinde öğretmenlerin beceri, kavram ve işlemlerin değerlendirilmesinde kullandıkları araç, gereç ve materyallere bakıldığında özel gereksinimli bireylerin bireysel ve gelişimsel özelliklerine uygun ve bireyin sahip olduğu bu özelliklere göre çeşitlendirilmiş materyaller kullanmadıkları görülmektedir. Özel gereksinimli bireylerin akademik, davranışsal ve fiziksel özelliklerinin belirlenmesi ve dolayısıyla

bireyin bu özelliklerine uygun etkili bir öğrenme-öğretme sürecinin gerçekleştirilmesi için bireysel ve gelişimsel özellikleri birbirinden farklılık gösteren özel gereksinimli bireylerin bu bireysel ve gelişimsel özelliklerine uygun çeşitli araç, gereç ve materyal kullanılarak öğretim öncesi, esnası ve sonrasında kısacası sürecin her aşamasında değerlendirilmesi oldukça önemlidir. Buna yönelik olarak öğretim öncesinde, öğretim esnasında ve öğretim sonrasında öğrencinin gerçek performansını ortaya çıkarılması amacıyla öğretmenlerin öğrencinin bireysel ve gelişimsel özelliklerine uygun araç, gereç ve materyal kullanmasının ve bu özelliklere göre araç, gereç ve materyalleri çeşitlendirmesinin gerekli olduğu düşünülmektedir.

Friend ve Bursuck (2002)'a göre öğretmenlerin, değerlendirme sürecinde gerek materyal gerekse ortam uyarlaması yapması, öğrencilerin öğrenme-öğretme sürecinden en üst düzeyde faydalanmasını ve öğretimi yapılacak beceri, kavram ve işlemlerin etkili ve hızlı bir şekilde kazanılmasını sağlamaktadır (Sönmez ve Yıkmiş, 2017). Araştırma bulgularına göre özel eğitim öğretmenlerinin altısı beceri, kavram ve işlemleri değerlendirirken öğrencinin bireysel farklılıklarına göre materyal uyarlaması yaptıklarını bildirmiştir. Bununla birlikte öğretmenlerin ikisi beceri, kavram ve işlemlerin amacına, biri ise öğrencinin zarar görmemesine dikkat ederek materyal uyarlaması yaptığını buna karşın öğretmenlerin bir diğeri herhangi bir materyal uyarlaması yapmadığını belirtmiştir.

Özel eğitim öğretmenlerinin beceri, kavram ve işlemleri değerlendirirken ortamda yapmış oldukları uyarlamalara yönelik araştırma bulgularına bakıldığında ise öğretmenlerin beşi ortamın ses ve ışık düzeyine dikkat ettiklerini bildirmiştir. Bunun yanı sıra öğretmenlerin dördü dikkat dağıtıcı uyanların ve üçü ise öğrenciye zarar verecek materyallerin ortadan kaldırılmasına, ikisi hedeflenen beceri, kavram ve işlemlerin özelliğine ve yine ikisi öğrencilerin birbirine yakınlığı ya da uzaklığına dikkat ettiğini bildirmiştir. Yukarıdaki bilgiler ışığında özel eğitim öğretmenlerinin öğretim öncesinde öğrenme-öğretme sürecinin özel gereksinimli öğrencilerin bireysel ve gelişimsel özelliklerine uygunluğunu, öğretim esnasında öğrencinin gelişimindeki ilerlemeleri ve öğretim sonrasında beceri, kavram ve işlemlere yönelik hedeflenen kazanımlara ulaşılmasını etkileyebilen gerek materyal gerekse ortam uyarlamaları yaptıkları ve bu araştırma bulgularının özel eğitim öğretmenlerinin öğrenme-öğretme sürecinde çeşitli uyarlamalar yaptığı sonucunu ortaya çıkaran önceki araştırmalarla da (Eckert, Dunn, Coddington, Begeny ve Kleinmann, 2006; Joakim, 2015; Önder, 2007) tutarlılık gösterdiği ancak kaynaştırma sınıf öğretmenlerinin öğretimin uyarlanmasına yönelik yapmış oldukları çalışmaların belirlenmesine yönelik Vural (2008) tarafından yapılan araştırmada öğretmenlerinin materyal uyarlamaları yapmadıkları ortaya çıkarılmış çalışmanın bu bulgusunun araştırma bulgularıyla çeliştiği görülmektedir. Öğretmenlerin yapmış oldukları bu uyarlamaların sürecin her aşamasında öğrencinin gerçek performansının ortaya çıkarılması amacıyla değerlendirilmesinde oldukça önemli olduğu düşünülmektedir.

Araştırmada öğretmenlerin büyük çoğunluğunun beceri, kavram ve işlemlerin kazanılması, kalıcı hale getirilmesi ve genellenmesinin değerlendirilmesi için yaşantı oluşturduğu, ölçüt bağımlı ölçüt araçlarıyla belirli aralıklarla değerlendirme yaptıkları görülmüştür. Buna yönelik olarak öğrencilerin kazanmış olduğu beceri, kavram ve işlemlerin kalıcılık ve genellenmesinin sağlanması ve buna yönelik olarak değerlendirme çalışmalarına yer verilmesinin beceri, kavram ve işlemlerin işlevsel bir şekilde günlük yaşamda kullanılması açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

Özel eğitim öğretmenlerinin beceri, kavram ve işlemlerin değerlendirilmesinde karşılaştıkları sorunlara yönelik öğretmenlerin üçü öğrenci performansı ve yine üçü materyal eksikliği gibi sorunlarla karşılaştıklarını belirtmiştir. Bunun yanı sıra öğretmenlerin ikisi öğrenci devamsızlığı, ikisi zamanın az olması ve yine ikisi ortamın

özellikleri, biri ise aile desteğinin eksikliğinden kaynaklanan güçlüklerle karşılaştığını buna karşın öğretmenlerden ikisi herhangi bir sorunla karşılaşmadığını belirtmiştir. Yukarıdaki bilgiler ışığında özel eğitim öğretmenlerinin beceri, kavram ve işlemlerin değerlendirilmesinde çeşitli sorunlarla karşılaştıkları ve bu araştırma bulgularının eğitim uygulama okuluna devam eden zihin yetersizliği olan öğrencilerin öğretmenlerinin, bireyselleştirilmiş eğitim programı hakkındaki görüşlerinin belirlenmesi amacıyla Öztürk (2009) tarafından gerçekleştirilen çalışmadan elde edilen ve özel eğitim öğretmenlerinin materyal, okulun fiziki şartları ve zaman gibi güçlüklerle karşılaştıklarının ortaya çıkarıldığı bulguların bu araştırmanın bulgularını destekler nitelikte olduğu görülmüştür. Özel eğitim öğretmenlerinin değerlendirme sürecinde karşılaşmış oldukları bu sorunlara ilişkin çözüm önerilerine yönelik araştırma bulgularına bakıldığında ise özel eğitim öğretmenlerinin üçü öğretimin çeşitlendirilmesi gerektiği görüşünü bildirmiştir. Bunun yanı sıra öğretmenlerin ikisi ailelerle görüşme, ikisi meslektaşlarla işbirliği ve yine ikisi materyallerin hazırlanması biri ödül kullanma ve yine biri ortamla ilgili uyarlamaların yapılması gerektiğini belirtmişlerdir. Araştırma bulguları arasında yer alan beceri, kavram ve işlemlerin değerlendirilmesinin daha iyi yapılabilmesi için özel eğitim öğretmenlerinin önerilerine bakıldığında ise öğretmenlerin ikisi ailenin sürece katılması, ikisi materyallerin çeşitlendirilmesi ve yine ikisi değerlendirme sınıflarının oluşturulması, biri özel eğitim ve rehabilitasyon merkezleriyle işbirliği, biri zamanın artırılması, biri gerçek ortamların oluşturulması ve yine biri ise rehberlik servisi ile işbirliği gibi önerilerde bulunmuştur.

Sonuç olarak araştırma bulgularına göre, öğretmenlerin öğrenci ihtiyaçları doğrultusunda öğretimi yapılacak beceri kavram ve işlemlere karar vermekte ve öğrencinin ilerlemesini gözlemlemek ve öğretim sonunda hedeflenen kazanıma ulaşıp ulaşılmadığını belirlemek için değerlendirmeyi amacına uygun bir şekilde gerçekleştirmektedir. Ayrıca öğretmenlerin öğrencilerin bireysel farklılıklarına dayalı olarak materyal ve ortam uyarlamaları yaptıkları ve öğretilen beceri, kavram ve işlemlerin kalıcılık ve genellenmesine dikkat ettikleri görülmüştür. Bunlara karşın öğretmenlerin öğrenme-öğretme sürecinde daha sık değerlendirme yapması gerekli olduğu düşünülmektedir. Bunların yanı sıra öğretmenlerin değerlendirme sürecinde çeşitli sorunlarla karşılaştıkları ancak bu sorunların çözülmesi amacıyla önerilerde buldukları görülmektedir. Ayrıca öğretmenlerin değerlendirme sürecinin daha iyi gerçekleştirilmesine yönelik bulunmuş oldukları öneriler doğrultusunda gerekli desteğin sağlanması halinde öğrenme-öğretme sürecinde daha etkili bir değerlendirme sürecinin gerçekleştirilebileceği düşünülmektedir.

Araştırmanın bulguları ışığında, araştırmanın verileri öğretmen görüşlerinin yanı sıra gözlemlerle de desteklenebilir. Farklı özel eğitim ortamlarında kurumlarda çalışan özel eğitim öğretmeniyle görüşülebilir ve özel gereksinimli öğrencilerin öğrenme-öğretme sürecindeki değerlendirilmesine yönelik hizmet içi eğitim öncesi ve sonrası öğretmen görüşlerinin incelendiği çalışmalar yapılabilir. Buna ek olarak özel gereksinimli öğrencilerin öğrenme-öğretme sürecindeki beceri, kavram ve işlemlerine yönelik çeşitli değerlendirme araçlarından elde edilen bulguların incelendiği araştırmalar yapılabilir ve özel eğitim öğretmenlerinin özel gereksinimli öğrencilerle farklı derslerde gerçekleştirmiş oldukları değerlendirme süreçleri incelenebilir.

KAYNAKÇA

- Avcıoğlu, H. (2011). Özel eğitime gereksinim duyan öğrencilerin eğitsel ve davranışsal değerlendirilmesi. Ankara: Vize Yayıncılık.
- Aksoy, V. (2016). Özel eğitim. Ankara: Pegem Akademi.
- Borucu, B., ve Işıkdöğün, N. U. (2018). Genel Eğitim Okullarındaki Özel Gereksinimli Öğrencilerin Öğretim öncesi, Sırası ve Sonrası Eğitsel Değerlendirilmelerine

- İlişkin Öğretmen Görüşleri. M. A. (Ed.) içinde, 28. *Ulusal Özel Eğitim Kongresi Tam Metin Bildiri Kitabı* (s. 18-29). Eskişehir: ISBN: 978-605-80966-0-8 .
- Cawley, J. F. ve Parmar, R. S. (2003). Mathematics Assessment for Students with Mild Disabilities: Frameworks and Practices. *Learning Disabilities: A Contemporary Journal*, 1(1), 20-26.
- Çokluk, Ö., Yılmaz, K. ve Oğuz, E. (2011). Nitel Bir Görüşme yöntemi: Odak Grup Görüşmesi. *Kuramsal Eğitimbilim*, 4 (1), 95-107.
- Çuhadar, S. (2017). Sınıf Öğretmenlerinin Eğitsel Değerlendirme Sürecine İlişkin Görüşleri. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(2), 526-549.
- Demir, A. (1999). Nitel Araştırma Yöntemlerinin Temel Özellikleri ve Eğitim Araştırmalarındaki Yeri ve Önemi. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 23 (112), 7-11.
- Eckert, L. T., Dunn, K. E., Coddling, S. R., Begeny, C. J., & Kleinmann, E. A. (2006). Assessment of Mathematics and Reading Performance: An Examination of the Correspondence Between Direct Assessment of Student Performance and Teacher Report. *Psychology in the Schools*, 43(3), 247-265.
- Gürsel, O. (2015). Özel Eğitimde Değerlendirme. İ. H. Diken içinde, *Özel eğitime gereksinimi olan öğrencilere ve özel eğitim* (s. 31-57). Ankara: Pegem Akademi.
- Güven, D. (2009). *İlköğretimde kaynaştırma uygulamalarına katılan zihinsel yetersizliği olan öğrencilerin başarılarının değerlendirilmesine ilişkin öğretmen görüşleri*. (Yüksek lisans tezi, Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir): <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden alınmıştır.
- Güven, D. ve Gürsel, O. (2014). İlköğretimde Kaynaştırılan Zihinsel Yetersizliği Olan Öğrencilerin Başarılarının Değerlendirilmesine İlişkin Öğretmen Görüşleri. *İlköğretim Online*, 13(1), 109-129.
- Joakim, S. E. (2015). *Help me fail: A study on testing accommodations for students with disabilities in writing assessments*. (Doktora Tezi, Capella University, School of Education, ABD): <https://search.proquest.com/> adresinden alınmıştır
- Kargın, T. (2007). Eğitimsel Değerlendirme ve Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı Hazırlama Süreci. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 8(1), 1-13.
- MEB. (2018). *Özel eğitim hizmetleri yönetmeliği*. <http://orgm.meb.gov.tr/> adresinden alınmıştır.
- Önder, M. (2007). *Sınıf öğretmenlerinin zihin engelli kaynaştırma öğrencileri için sınıf içinde yaptıkları öğretimsel uyarlamaların belirlenmesi*. (Yüksek lisans tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu): <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden alınmıştır.
- Öztürk, C. Ç. (2009). *Eğitim uygulama okuluna devam eden zihinsel engelli öğrencilerin öğretmenlerinin bireyselleştirilmiş eğitim programı hakkında görüşlerinin belirlenmesi*. (Yüksek lisans tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu): <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden alınmıştır.
- Sönmez, S. ve Yıkılmış, A. (2017). Öğretmenlerin Zihinsel Yetersizliği Olan Öğrencilerin Matematik Becerilerini Değerlendirme Sürecinde Yaptıklarının Belirlenmesi. *Kalem Eğitim ve İnsan Bilimleri Dergisi*, 7(2), 293-318.
- Türnüklü, A. (2000). Eğitimbilim Araştırmalarında Etkin Olarak Kullanılabilecek Nitel Bir Araştırma Tekniği: Görüşme. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yöntemi*, 24, 543-559.
- Vural, M. (2008). *Kaynaştırma sınıfı öğretmenlerinin öğretimin uyarlanmasına ilişkin yaptıkları çalışmaların belirlenmesi*. (Yüksek lisans tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu): <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden alınmıştır.
- Yıldırım, A ve Şimşek, H. (2003). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.